

підсилює довіру до біржових операцій та є передумовою уникнення спорів в майбутньому. Тому потрібно дотримуватися порядку розглянутих визначених дій Арбітражної комісії та сприяти належному виконанню покладених на неї функцій.

Тому питання врегулювання та вирішення спорів, які виникають між учасниками біржових торгів, потребують постійного аналізу та моніторингу. Це забез-

печить формування позитивної суспільної думки щодо діяльності суб'єктів біржового ринку на належному рівні. Також це дасть змогу залучити інвесторів, які на сьогодні покидають нашу економіку, спричиняючи цим ще більший дефіцит бюджетних коштів. Адже саме з впливом іноземних інвестицій та небажанням здійснювати капіталовкладення і пов'язано падіння нашої економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Правила біржової торгівлі фондової біржі «Перспектива» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fbp.com.ua/Norm.aspx>.

УДК 346.1:339.187.6:330.341.1

ЛІЗИНГ ЯК ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВИЙ ЗАСІБ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ ДЕРЖАВИ

LEASING AS AN ECONOMIC AND LEGAL MEANS ATTRACTING INVESTMENTS INTO THE ECONOMY OF THE STATE

Манзюк В.В.,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри господарського права
юридичного факультету*

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Заборовський В.В.,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права
юридичного факультету*

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

У статті висвітлено економіко-правову сутність лізингу як господарсько-правового засобу впровадження інновацій у сферу господарювання. Розроблено теоретико-прикладні положення, спрямовані на висвітлення інноваційно-інвестиційного характеру лізингу як господарсько-правової конструкції сприяння технічному прогресу.

Ключові слова: лізинг, інновації, сфера господарювання, технічний прогрес.

В статье освещена экономико-правовая сущность лизинга как хозяйственно-правового средства внедрения инноваций в сферу хозяйствования. Разработаны теоретико-прикладные положения, направленные на освещение инновационно-инвестиционного характера лизинга как хозяйственно-правовой конструкции содействия техническому прогрессу.

Ключевые слова: лизинг, инновации, сфера хозяйствования, технический прогресс.

The article highlights the economic and legal essence of leasing as economic and legal means of introducing innovations in the field of management. Theoretical and applied provisions to lighting innovative investment nature of leasing as economic and legal structures facilitating technological progress.

Key words: leasing, innovation, field of management, technical progress.

Постановка проблеми. Історія розвитку економік багатьох держав світу свідчить про важливість вибору на певному історичному періоді адекватної й ефективної форми залучення інвестицій у розбудову держави. Зокрема, після Другої світової війни багато країн, які були охоплені війною та зазнали значних втрат, у тому числі економічного характеру, стали перед дилемою, обираючи можливий шлях залучення фінансових коштів задля вирішення назрілих проблем у державній економіці. Найбільш вигідною конструкцією залучення капіталу в матеріальній формі було визнано лізинг, який дозволяв у складних економічних умовах, у яких перебувала значна кількість підприємств Західної Європи, отримувати у володіння й користування основні виробничі фонди, що відповідали останнім досягненням науки та техніки. Саме в контексті вищеведеного вважаємо доцільним і своєчасним розглянути в межах статті особливості економіко-правового забезпечення лізингу як господарсько-правової конструкції сприяння технічному прогресу й залученню інвестицій в економіку держави.

Стан дослідження. Окремі аспекти лізингових правовідносин досліджувалися в працях провідних українських і зарубіжних учених: Т. Абової, А. Бобкової, А. Барабаш, В. Вітрянського, В. Гайворонського, В. Газман, В. Жушмана, О. Кабатової, В. Щербини, О. Уханьової, В. Хойср, Х. Шпітлера та ін. Проте недостатньо вивченими й такими, що вимагають подальшого наукового аналізу, є питання визначення лізингу як господарсько-правового засобу залучення інвестицій в економіку держави.

У зв'язку із цим **метою** статті є розробка теоретико-прикладних положень, спрямованих на висвітлення інноваційного характеру лізингу як господарсько-правового засобу залучення інвестицій в економіку держави.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні інститут лізингу можна визнати одним з унікальних інститутів господарського права, у межах якого об'єднані правові норми, що функціонально спрямовані як на упорядкування певної специфічної групи суспільних відносин, так і на необхідність впровадження у виробництво інноваційних досягнень як наслідок укладення договору лізингу. Таке

органічне поєднання комплексу відносин у межах лізингу майже неможливо знайти в інших господарських договірних конструкціях. Саме така особлива риса лізингових правовідносин, які задовольняють не тільки господарський інтерес в отриманні доходу за результатами використання того або іншого майна, а й дають можливість здійснити технічне переозброєння виробничих фондів суб'єктів господарювання, обумовила необхідність створення, власне кажучи, правової бази лізингових правовідносин.

Нині порядок організації та здійснення лізингових відносин визначені в Законі України «Про фінансовий лізинг» від 16 грудня 1997 р., Господарському кодексі України від 16 січня 2003 р., Цивільному кодексі України від 16 січня 2003 р., Податковому кодексі України від 2 грудня 2010 р. та численних підзаконних нормативно-правових актах України в частині функціонування елементів інституціональної інфраструктури. Крім того, Україна приєдналася до Конвенції УНІДРУА про міжнародний фінансовий лізинг від 28 травня 1988 р., а також є учасницею Конвенції про міждержавний лізинг від 25 листопада 1998 р. При цьому треба пам'ятати, що в разі виникнення протиріч між положеннями міжнародних конвенцій та актами національного законодавства України пріоритетними є положення міжнародних документів, про що свідчить міжнародна практика, Конституція України й закони України.

Звісно, стан законодавчого регулювання лізингових правовідносин є незадовільним як через велику кількість невіршених колізій, що досить яскраво проявляються під час правозастосування тих або інших норм, так і через відсутність єдиних підходів до визначення природи лізингу як складного правового інституту в науковій площині. У багатьох наукових дискусіях на сторінках монографічних видань і періодичної літератури за участю провідних вчених і практиків простежується однобічне розуміння лізингу як договору, правового інституту. При цьому, як правило, диспут розвивається навколо питання доцільності класифікації лізингових угод, розмежування фінансового й оперативного лізингу, визначення галузевої належності лізингових правовідносин тощо.

Мало хто з дослідників звертає увагу на складну природу лізингу, який покликаний вирішувати в межах договірних конструкцій не лише приватні питання, що постають у відносинах між лізингодавцем і лізингодержувачем, а й у цілому спрямований на задоволення публічного інтересу суб'єкта господарювання в особі його працівників (наприклад, багатогісний колектив металургійного комбінату тощо) у технічному переозброєнні основних фондів підприємства, міста в особі його мешканців в ефективному функціонуванні містоутворюючого або містообслуговуючого підприємства та держави в розвитку господарської діяльності на інноваційній основі підприємства, що діє у важливих для економіки України галузях народного господарства.

Вважаємо, саме на цьому має бути зосереджена увага наукового співтовариства й наукові дослідження фахівців-правознавців, що дозволить у цілому висвітлити інші аспекти проблематики лізингових правовідносин. Зокрема, нині можна зустріти лише поодинокі дослідження, присвячені питанням лізингу, автори яких певною мірою зробили спробу розглянути лізинг як економіко-правову конструкцію сприяння саме технічному прогресу. Переважно це праці вчених-економістів та поодинокі правові дослідження, присвячені в цілому визначенню засобів правового регулювання інноваційної діяльності.

Так, у Законі України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 р. зазначено, що для здійснення фінансової підтримки інноваційної діяльності суб'єктів господарювання різних форм власності Кабінет Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері іннова-

цій, створює спеціалізовані державні небанківські інноваційні фінансово-кредитні установи (ч. 1 ст. 19). При цьому акцентовано увагу на тому, що фінансова підтримка Державною інноваційною фінансово-кредитною установою інноваційних проектів може здійснюватися шляхом надання кредитів чи передавання майна в лізинг за умови наявності гарантій повернення коштів у вигляді застави майна, договору страхування, банківської гарантії, договору поруки тощо [1]. Крім того, органами місцевого самоврядування можуть створюватися комунальні спеціалізовані небанківські інноваційні фінансово-кредитні установи, які також наділені повноваженнями щодо фінансової підтримки інноваційних проектів шляхом надання кредитів чи передавання майна в лізинг за умови наявності гарантій повернення коштів у вигляді застави майна, договору страхування, банківської гарантії, договору поруки тощо.

Можна погодитися з окремими дослідниками, що потребує уточнення термін «господарсько-правові засоби», який використано в тексті Господарського кодексу України (далі – ГК України) [2, с. 2–3]. Відзначено, що ст. 12 Господарського кодексу України закріплено лише основні засоби регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання без пояснення їх кореляції з господарсько-правовими засобами регулювання господарських відносин. Зазначені в ч. 2 ст. 12 ГК України основні засоби регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання мають економічний характер, що підкреслюється назвою цієї статті. Використання одних із них (абзаци 2–6 ч. 2 ст. 12) спрямовано на забезпечення усталеності економічної системи, а використання інших (абзаци 7–8 ч. 2 ст. 12) зумовлено необхідністю стимулювання важливих для держави секторів, галузей економіки й видів господарської діяльності [2, с. 3].

У цілому треба визнати недостатність вказаних у ст. 12 ГК України [3] засобів державного регулювання господарської діяльності на засадах лізингу. Виходячи з формулювань, наведених у ст. 12 ГК України, законодавець мав на увазі, що умови, обсяги, сфери й порядок застосування окремих видів засобів державного регулювання господарської діяльності визначатимуться законодавчими актами. Проте в Законі України «Про фінансовий лізинг» не наведено заходів державної підтримки лізингових відносин в економіці України, на що звертали увагу окремі науковці [4, с. 54].

Отже, доводиться констатувати відсутність єдиного державного бачення розвитку лізингових відносин в Україні як на рівні кодифікованого акта – ГК України, так і на рівні спеціальних законів. Вважаємо, що такий недолік є наслідком недооцінки потенціалу інституту лізингу й лізингових відносин в цілому, утім це має місце й з іншими господарсько-правовими конструкціями сприяння інвестиційному розвитку економіки держави. Зокрема, як приклад можна навести невизначеність із напрямками розвитку концесійних правовідносин та інституту господарського права – концесії. У зв'язку із цим можна погодитися з висновком О. Шаповалової, що концесійний напрям економічної політики не означений у нормах ст. 12 ГК України як такий, що має зазнати впливу господарсько-правових заходів [5, с. 214].

На нашу думку, стратегічний вектор розвитку лізингових відносин в Україні має бути визначено нормативно в межах Загальнодержавної програми розвитку лізингу в Україні, яка має бути затверджена Постановою Кабінету Міністрів України.

Утім необхідно зауважити, що свого часу окремі науковці висловлювали думку про доцільність розробки Національної програми розвитку лізингу, яка повинна була б носити комплексний характер і будуватися на системній основі. Заходи, що проводяться в її межах, мали б співвідноситися на національному й регіональному рівнях: із державними інвестиційними програмами; з програмами

технічного переозброєння галузей економіки; з програмами конверсії оборонних галузей; із програмами підтримки малого підприємництва; з програмою сприяння зайнятості населення [6, с. 62].

Можна стверджувати, що наведені думки не втратили своєї актуальності, а деякі можуть бути з урахуванням сучасного стану суспільних відносин впроваджені в організаційно-правовий механізм лізингових відносин.

Загальнодержавна програма розвитку лізингу в Україні повинна мати багатогалузеву й багаторівневу структуру. Підприємства й організації, незалежно від організаційно-правової форми й форми власності, регіональні громадські об'єднання й органи місцевого самоврядування повинні мати право розробляти й реалізовувати власні програми розвитку лізингу на базі загальнодержавної програми, а також створювати фонди сприяння розвитку лізингу та вносити відповідні пропозиції в органи державної влади.

Розроблення Загальнодержавної програми розвитку лізингу в Україні вже давно назріло, оскільки де-факто й де-юре інституціональна інфраструктура лізингових правовідносин, зокрема, на державному рівні переважно сформована. Варто зазначити, що, починаючи з 2001 р., Верховна Рада України прийняла низку нормативних актів, спрямованих на забезпечення розвитку лізингу в деяких секторах промисловості, а отже, і інституціонального забезпечення цих відносин.

Серед них можна виділити, наприклад, у літакобудуванні Закон України «Про розвиток літакобудівної промисловості» від 12 липня 2001 р. [7]. Цим законом для деяких підприємств літакобудівної галузі передбачено пільговий режим оподаткування й митного оформлення матеріалів, комплектуючих виробів та обладнання, що використовуються для потреб розробки, виробництва авіаційної техніки й надання послуг цими підприємствами. Серед підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють лізингові відносини в цій сфері, можна виділити такий, як Порядок використання коштів державного бюджету, які виділяються на надання кредитів для здійснення операцій із фінансового лізингу авіаційної техніки, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2004 р. № 469.

З метою прискорення розвитку вітчизняного сільськогосподарського машинобудування, реформування системи виробництва й забезпечення агропромислового комплексу технікою, обладнанням і запчастинами Постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 1997 р. № 1144 [8] було схвалено пропозицію Міністерства промислової політики України про створення лізингової компанії «Укראгроінвест» у формі відкритого акціонерного товариства. Можна сказати, що саме цим нормативним актом в Україні була створена перша державна лізингова компанія, а вже майже через півроку з метою створення ринкових умов матеріально-технічного й сервісного забезпечення сільськогосподарського виробництва Постановою Кабінету Міністрів України від 19 лютого 1999 р. № 225 було утворене державне лізингове підприємство «Укראгролізинг», яке стало правонаступником прав та обов'язків, що постали з договорів, укладених дирекцією державного лізингового фонду як розпорядником його коштів [9].

Основною метою створення державного лізингового підприємства «Укראгролізинг» було забезпечення сільськогосподарських товаровиробників і переробних підприємств необхідною їм технікою. Таке забезпечення здійснювалося за рахунок коштів державного бюджету та на підставі договору лізингу, укладеного між «Укראгролізингом», лізингодавцем і лізингодержувачем. Обов'язковою умовою укладення такого договору було його погодження з Міністерством аграрної політики України. Як і будь-яка інша лізингова компанія, створена за участю держави,

Укראгролізинг був обмежений у своїй діяльності. Так, він міг укладати угоди лише з певним колом клієнтів, предметом же таких угод могло бути лише конкретно визначене майно – вітчизняна сільськогосподарська техніка та двигуни до неї.

23 лютого 2001 р. Президентом України був підписаний Указ «Про додаткові заходи щодо дальшого розвитку лізингу в аграрному секторі економіки» [10]. Відповідно до цього Указу державна лізингова компанія «Укראгролізинг» повинна була трансформуватися в Національну акціонерну компанію «Укראгролізинг». Така реорганізація мала б сприяти структурній перебудові аграрного сектора економіки й забезпеченню ефективного функціонування сільськогосподарського виробництва в умовах ринкової економіки; розвитку конкурентного середовища на ринку послуг із технічного обслуговування сільськогосподарської техніки.

На виконання вищевказаного Указу Президента України Кабінет Міністрів України Постановою від 11 квітня 2001 р. № 354 утворив на базі державного лізингового підприємства «Укראгролізинг» відкрите акціонерне товариство «Національна акціонерна компанія «Укראгролізинг» [11]. Національна акціонерна компанія «Укראгролізинг» за своїм статусом є лізинговою компанією більш високого рівня, ніж колишнє державне підприємство «Укראгролізинг». Так, відповідно до абзацу «а» п. 1 згаданого вище Указу Президента України визначено, що основним завданнями Національної акціонерної компанії «Укראгролізинг» є здійснення відповідно до законодавства всіх форм і видів лізингової діяльності. При цьому треба зазначити, що п. 3.1. Статуту Національної акціонерної компанії «Укראгролізинг» встановлено, що метою діяльності останньої є насамперед сприяння реалізації державної політики в агропромисловій сфері, забезпечення ефективного функціонування й розвитку сільськогосподарського виробництва шляхом передачі сільськогосподарським товаровиробникам на умовах лізингу машин та обладнання, надання виробничих послуг, організації технічного сервісу та, відповідно, одержання прибутку від провадження вищевказаної підприємницької діяльності [12].

З метою урегулювання відносин у сфері вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу було прийнято однойменний Закон України «Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу» від 7 лютого 2002 р. Відповідно до положень цього закону одним з основних напрямів державної підтримки розвитку машинобудування є закупівля за рахунок бюджетних коштів вітчизняної техніки й обладнання для агропромислового комплексу з наступною реалізацією її сільськогосподарським товаровиробникам і підприємствам харчової й переробної промисловості на умовах фінансового лізингу [13].

Отже, на думку окремих учених-господарників, до особливостей правового регулювання лізингу в окремих галузях народного господарства слід віднести такі:

- у промисловості робляться лише перші кроки в розробленні законодавства щодо стимулювання розвитку лізингу;

- в агропромисловому комплексі на сьогодні прослідковується чітка тенденція розроблення лізингового законодавства саме в забезпеченні стимулювання розвитку лізингу в цій галузі економіки [14, с. 60–61].

Вищевказане свідчить, що в Україні мають місце необхідні передумови розвитку й організації лізингових відносин, проте задля завершеності системи потрібно розробити тактичні та стратегічні напрями розвитку лізингу в Україні як на короткостроковий період, так і на довгострокову перспективу. При цьому під час визначення таких напрямів необхідно виходити з інвестиційно-інноваційного характеру лізингу як господарсько-правової конструкції сприяння розвитку економіки держави.

Висновки. Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, можна зробити такі висновки:

- інститут лізингу можна визнати одним з унікальних інститутів господарського права, у межах якого об'єднані правові норми, що функціонально спрямовані як на упорядкування певної специфічної групи суспільних відносин, так і на необхідність впровадження у виробництво інноваційних досягнень як наслідок укладення договору лізингу;
- у цілому треба визнати недостатність вказаних у ст. 12 ГК України засобів державного регулювання господарської діяльності у сфері лізингу. Доводиться констатувати відсутність єдиного державного бачення розвитку лізингових відносин в Україні як на рівні кодифікованого

акту – ГК України, так і на рівні спеціальних законів;

- стратегічний вектор розвитку лізингових відносин в Україні має бути визначено нормативно в межах Загальнодержавної програми розвитку лізингу в Україні, яка має бути затверджена Постановою Кабінету Міністрів України;
- в Україні створено необхідні передумови розвитку й організації лізингових відносин, проте задля завершеності системи потрібно розробити тактичні та стратегічні напрями розвитку лізингу в Україні як на короткостроковий період, так і на довгострокову перспективу.

Викладені в статті ідеї можуть бути розвинені в напрямі вдосконалення інституту лізингу в Україні з урахуванням передового зарубіжного досвіду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про інноваційну діяльність : Закон України від 4 липня 2002 р. № 40 IV // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36. – Ст. 266.
2. Атаманова Ю. Особливості та класифікація засобів правового регулювання інноваційної діяльності / Ю. Атаманова // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 2. – С. 2–4.
3. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 462.
4. Ментух Н. Виникнення, вдосконалення та правове регулювання лізингових відносин в Україні / Н. Ментух // Юридична Україна. – 2005. – № 10. – С. 51–54.
5. Шаповалова О. Правове забезпечення підтримки і розвитку господарювання: монографія / О. Шаповалова. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2004. – 280 с.
6. Ляшенко В. Экономико-правовые условия становления лизинга в Украине / В. Ляшенко, В. Столяров. – Донецк, 1997. – 90 с.
7. Про розвиток літакобудівної промисловості : Закон України від 12 липня 2001 р. № 2660-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 50. – Ст. 261.
8. Про лізингову компанію «Укragромашінвест» : Постанова Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 1997 р. № 1144 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
9. Про утворення Державного лізингового підприємства «Укragролізинг» : Постанова Кабінету Міністрів України від 19 лютого 1999 р. № 225 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 15. – Ст. 656.
10. Про додаткові заходи щодо дальшого розвитку лізингу в аграрному секторі економіки : Указ Президента від 23 лютого 2001 р. № 111/2001 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 9. – Ст. 346.
11. Про утворення Національної акціонерної компанії «Укragролізинг» : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2001 р. № 354 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 15. – Ст. 656.
12. Про затвердження Статуту Державного лізингового підприємства «Укragролізинг» : Постанова Кабінету Міністрів України від 10 травня 1999 р. № 781 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
13. Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу : Закон України від 7 лютого 2002 р. № 3023-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 24. – Ст. 167.
14. Барабаш А. Особливості правового регулювання лізингових відносин у сфері господарювання / А. Барабаш, Р. Барабаш // Право України. – 2003. – № 5. – С. 57–61.

УДК 346.14.001.76

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЗАКУПІВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

DIRECTIONS TO IMPROVE PUBLIC PROCUREMENT POLICY AT THE PRESENT STAGE

Олефір А.О.,

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри цивільного, господарського та екологічного права
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

У статті систематизовані основні проблеми здійснення державних закупівель у сфері оборони, на підставі яких зроблені пропозиції до законодавства. Також увагу приділено проблематиці захисту національного товаровиробника в Україні.

Ключові слова: державні закупівлі, тендери, конкурсні торги, переговори, державне оборонне замовлення, попередня оплата, антикорупційна політика, замовники, захист національного товаровиробника.

В статье систематизированы основные проблемы осуществления государственных закупок в сфере обороны, на основании которых сделаны предложения в законодательство. Также внимание уделено проблематике защиты национального товаропроизводителя в Украине.

Ключевые слова: государственные закупки, тендеры, конкурсные торги, переговоры, государственный оборонный заказ, антикоррупционная политика, заказчики, защита национального товаропроизводителя.

Analyze the main problems of public procurement in the defense, for which proposals are made to the legislation. Also, attention is paid to the issue of the protection of national producers in Ukraine.

Key words: public procurement tenders, competitive bidding, negotiation, state defense order, anti-corruption policy, customers, protection of domestic producers.